

(Részlet egy hosszabb elbeszélésből)

1.

— Az isten büntetése ez...

— Bizony, bizony, az isten nem ver bottal.

— Pedig milyen szép, erős legény volt. Arca mint a piros alma. És erős mint a bika. Láttam egyszer, úgy lódított a vállára egy nyolcvan kilós zsákot, mintha csak úgy tréfából tenné.

— Azt mondják, tüdőgyulladás... Ó, szegény lelkem...

— Az, az, tüdőgyulladás... A homloka olyan, mintha parázsból vették volna ki.

Bólogattak csöndesen, bánatosan. Így van ez, így van ez. Kiszámíthatatlanok az isten útjai.

Őt idős asszony. Őt bibliás néni. Kárászné, aki tavaly ősszel tette el az urát, szipogva igazgatta fekete fejkendőjét, s közben rosszalóan pislogott a sarokban árváskodó könyvállvány felé, mintha az volna az oka ennek a csûnya, negyvenegy fokos láznak. Békésiné kézzel símogatót egy papírlapot.

— Lám, lám, kedveseim. Úgy fáj a lelkem érte. Itt ez a kis vers, ezt róla írtam. Ha fáj valami, azt mindig versbe írom.

Ó, a Békési néni versei. Csendülő kis rimecskék, zsolozmázó kis isten-sorok — imádságoskönyvről, úrvacsoráról, hervadó virágról, anyák napjáról. Honnan is a lelkében ez a sok-sor rímes strófa? Valami költő őse lehetett, Szabolcska Mihály, vagy tán Petőfi Sándor maga. Az hagyta rá tán szellemi örökségül. Ha megjelenik, ha leül valahol, csak maga elé teszi a bibliáját, kisimít egy kis papírlapot, fölcseréli a szemüvegét, és megkérdezi:

— Megengedik, hogy fölolvassam ezt a kis versem? Éppen ide talál. Mintha csak erre az alkalomra írtam volna.

És mindig megengedik. És mindig olvas. Szemüvege mögött megcsillan valami nedvesség is. Ó, hiszen olyan megható az, amit olvas, és olyan megható, hogy éppen ő így tud érezni, és éppen ő így le tudja írni azt, amit érez. Mert bizonyára érzik ezt mások is. Szép dolog az, verseket írni.

— Tudja, tiszteletes úr, azt szeretném, ha egyszer meghalok, hát őrizték meg ezeket a verseket. Lemásoltam őket mind ebbe a kis füzetbe. Ha egyszer úgy érzem, hogy mennem kell már, hát odaadom. Maradjon utánam valami emlék.

És a tiszteletes úr is kitörült egy könnycseppet a szemüvege mögül, ne árulkodjon az érzékenységére.

— Hogyne, Békési néni, megőrizzük, persze, hogy megőrizzük. Hiszen értékek ezek a versek, afféle kis gyöngyszemcskék. A szív, a lélek nemes gyöngyszemei.

— Fölolvasom hát? Róla szól, a Sanyiról...

Csönd volt a kis szobában, csönd volt kint is ezen a latyakos tavaszi délutánon, és áhítatosan bólogattak az asszonyok.

— Az jó lesz, nagyon jó lesz...

Az asztalon mindegyik előtt ott a biblia meg a zsoltáros könyv, tele vízszintes vonalakkal, s rajtuk kis körökkel, amelyek nekik is megmutatják, mikor kell följebb és mikor lejjebb vinni a hangot. Ha még a harmónium is szóló volna fönt a kórusban az énekpróbákon, amikor Irénke hosszú, vékony ujjai leckéztették a billentyűket, hát még a Halleluja énekeinek ismeretlenebb dallamait is lehetett követni belőlük.

A bibliát mézik, és hallgatják a fátyolos hangot, az ijedt kis rímeiket:

*„Édes fiunk, kis Sanyikánk,
Bízunk, Isten vigyáz reánk,
Elűzi a betegséged,
Visszaad majd nekünk téged.”*

Az olvasásból nem látszottak a helyesírási hibák, s ha látszóttak volna is, ugyan miért lehetne mélyebben sóhajtani akkor, ha nem csak egy „sz” betű volna abban a szóban, hogy visszaad? Kistelkiné, a háziasszony, bizonyára akkor sem törölgette volna gyakran a szemét, s akkor sem lett volna sírósbab a hangja, amikor a szemközti fal mellett álló megvetett ágyra tekintett:

— Sanyikám, Sanyikám, ne légy hát beteg!

— Talán énekelhetnénk valamit, asszonyok,— szólalt meg hal-kan Bodroginé, miután szintén elröppentett egy sóhajtást a szoba csöndjébe, s már nyúlt is a zsoltároskönyv felé.

— Ó, ne!...

Kistelkiné kisírt szemében ijedtség lobbant.

— Ó, ne, azt most ne! Zavarná a lelkem.

Furcsa tekintettel néztek rá. Mintha most látnák életükben először. Mintha ez a Kistelkiné nem is ugyanaz volna, akinek a hangja kiválik a többi közül az énekpróbákon és a vasárnapi istentiszteleteken! Hát lehetséges ez? Bodroginé szavában még enyhe sértődöttség is csengett, amikor csodálkozva megkérdezte;

— Az ének? ... Árt neki? ... Ugyan, kedvesem, de hiszen az ének nem árthat senkinek!

— Az orvos mondta... Az orvos... — mentegetőzött a házi-asszony, miközben szinte segélykérően jártatta szemét az asztal körül ülőkön. — Azt mondta, nyugalom kell neki... Csend és nyugalom...

— Nyugalom, persze, hogy nyugalom... De hiszen az ének megnyugtat. Istenhez szállunk vele.

— Te úgy szereted ezt a gyereket, mintha a tulajdon fiad volna, ugye? No, de miért is kérdezem, hiszen esztendők óta láthatjuk mindannyian?

Ezt Kárászné mondta, és miközben helyeslést várva, körülnézett, újra igazított egyet fekete fejkendőjén.

— Az, a, mint a tulajdon fiamat. Éppen úgy, mintha csak én vajúdtam volna érette. De hát nekem nem adott az isten gyereket. Őt kaptam helyette.

— Lám, lám, szereted. És mégis sajnálsz tőle ezt a kis égi vigaszt. Legalább most ne sajnálnád! Hisz úgymint eltévelyedett egy kicsit. Ha valaki beteg, lázban vergődik, valamivel mindig közelebb kerül az istenhez. Közelebb kerül a kapuhoz, ami hozzá, az örökkévalóhoz vezet... Szegény uram is...

Ő, itt megakadt. Itt meg kellett akadni. Úgy tolultak föl az emlékek! Egy ici-pici, töpörödött ember, borvirágos orral. Hiszen ott volt alattuk a borospince, a sorakozó hordókkal, s a háttérben, kint a buckákban, őt hold jó homoki szöllővel. De azért nem volt rossz ember Kárász József, ha szívesen iddogálta is a saját borát. Igaz, nemigen szeretett templomba járni. Legfeljebb karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor ült be ő is az imaház elsárgult padjába, hogy lerója az isten iránti adósságát. Soha máskor... No, de végül...

— ...hiszen emlékezhetek rá, amikor ott voltatok... Két hét óta nyomta már az ágyat, de azért minden nap rendszeresen föl kellett neki hozni a pincéből a megszokott egy korsó borát... Akkor is ott állt az asztalon, emlékezhetek rá. És mellette egy félig kiivott pohár... Ő, mintha most is látnám... És három nap múlva temettük... És akkor, ... hiszen emlékeztek rá, ... megint a poharat kérte, és azt mondta: „Énekeljenek valamit, asszonyok! Énekeljenek egy kis útravalót!” Nehezen beszélt már akkor, nem forgott eléggé a nyelve. Tudom, már nem is úgy mondta, hogy asszonyok, hanem csak úgy, hogy asszonok... És énekeltek. Még ő is mozgatta a száját, szegénykém. És aztán megivott még fél pohár bort, és elaludt. Olyan békésen, olyan nyugodtan aludt, szegénykém, mintha csak ott aludt volna már az angyalok karjaiban.

Bólogattak az asszonyok, és hümmögtek is hozzá csöndesen.

— Bizony, bizony, nagy erő, nagy vigasztalás van az énekben.

És Kistelkiné most nem akarja, hogy énekeljenek. De hát miért nem akarja? Miért jöttek akkor egyáltalán ide, ha nem azért, hogy vigaszt és megkönnyebbülést hozzanak?

S akinek hozták, ott hánykolódik a verejtékszagú ágyban. A homloka tüzes mint az izzó vas, hiába rakott rá Sáríka az imént is friss borogatást. Győtri a ház. És talán valami egyéb is. Talán egy kis nyugtalanság is, hogy így eltávolodott, eltévelyedett. Mert bizony eltévelyedett. Pedig még néhány évvel ezelőtt is milyen szépen, akkurátusan húzta vasárnaponként azt a kis harangot ott az imaház előtti korhadt haranglábon! Vagy ott állt a templomajtó előtt, kezében a lyukasztóval, s ahogy jöttek a diákgyererek, olyan áhítatosan lyukasztotta ki külön erre a célra nyomtatott kis cédulájukat: „Rendben van, itt voltál, nem vagy templomkerülő!” És milyen férfiasan csengett a hangja suhanc gyerek létére is, amikor istentisztelet alatt a többiekkel együtt az énekelte: „Tebenned bízunk eleitől fogva...” De mintha az ördög bűjt volna bele. Van ez így néha fiatal korban. Mert hát fiatalság bolondság. Az, az, bolondság! Valami buzog a vérében, valamit fölpiszkált az ördög, és megy, otthagya a templomot, furcsa könyveket búj, s nem áll arról vitatkozni a jóságos tiszteletes úrral, hogy hát van-e egyáltalán isten.

Ó, Sáríka, aranyhajú kis testvérkéje, meleg kékszemű kis ápolónője, ki olyan fáradhatatlanul rakod mellére és fejére a vizesborogatást, hát te sem tudod visszatéríteni? Hiszen úgy éltetek itt egymás mellett mint két igazi testvér. Két fogadott gyerek. Míg kisebbek voltatok, vasárnap délutánonként kéz a kézben bandukoltatok el a vasárnapi iskolába. Ott láttalak, ott láttunk benneteket a templomudvar vadribizli-bokrokkal szegélyezett, téglás útján, amint ünnepnap délelőttönként együtt baktattatok az imaház ajtaja felé. Csinos kis ruhátokon gyöngyvirág illatozott, és kis kacsótokban szorongattatok a karácsonyi ajándékul kapott aranyfedelű zsolttárt. Mosolygott a szemetek, és mosolyogtunk mi is mindannyian. Istenem, milyen szép két gyerek! Ha megnőnek, szép egy pár lehet belőlük.

Sáríka, Sáríka, hol van hát az a régi egytestvérségetek? Te sem bírsz már vele? Te sem?

A szemekben égett a kérdés. Rátapadtak a választ váró tekintetek, és Sáríka mintha értette volna őket.

Emlékezett ő is. Hogy is ne emlékeznék az ember, ha arcát éri a tán már készülődő halál jeges lehellete! Halál, halál! Ott suhogtatott már körülötte nem is egyszer, régen, ha ő maga csak mások meséiből emlékezik is rá.

— Tudod, kislányom, derék, erős asszony volt az édesanyád. A húgom. Senki sem gondolta volna, hogy egyszerre úgy megtöri az ura eltűnése. Mert eltűnt az apád a háborúban. Abban az alig tíz-

napos háborúban, negyvenegyben. Mert mozgósították. Le, valahová a görög határra. És nem jött vissza soha, soha. Szegény kis árva csibikém, aranyvirágom! Az anyád csak várta, várta. Szemében mindig ott lapult a könny, nem evett, nem aludt, csak fogyott napról-napra. Nem volt a családban soha tüdőbajos. Egészségesek voltunk mindannyian mindig mint a makk. Még a nátha is ritkán látogatott meg bennünket. Őt mégis elvitte egy gyors tüdővész. Hja, bizony, nehéz idők, háborús idők. Még a vasat is kikezdi. Így kerültél hozzám, kis galambom, szegény kis árvám. Így nevelgettelek, így gondoztalak, így szerettelek apátok, anyátok helyett is mindkettőtöket. Téged meg azt a másik kis árvát. Így lettetek testvérek itt nálam. Így lettem és a második anyátok.

Régi-régi szavak, régi-régi könnyekkel, babusgatásokkal együtt megjegecsesedett emlékké merevülve. Régi langyos nyáreleji délutánok, virágzó orgonabokrokkal, pirosra érett cseresznyefákkal és apró kis ijedelmekkel:

— Jaj, Erzsi mama, Sanyi leesett a cseresznyefáról, és ott fekszik a földön! Talán csak nem tört el a lába!

Sanyi!

Milyen furcsán is nőttek egymás mellett pajtasokból, testvérek-ből szerelmesekké! Milyen furcsa is volt, amikor azt érezte, hogy már nemcsak a ház előtt nyílnak orgonák, nemcsak kint az utcán virágzik az akác, hanem valahol benne is, mélyen, dobogó szívébe ágyazva. Reggel, ha fölkelt, hogy Erzsi mamát megelőzve, fölforrálja a tejet, hallotta, hogy Sanyi a másik szobában még forgolódik ágyában. És olyan jó volt hallani, olyan jó volt tudni, hogy ott van. Halk zsolttárok dudorásztak a szívében, és még önmaga előtt is szégyenlősen sütötte le szemét, amikor rájött, hogy ő újabban tán nem is isten, hanem Sanyi után áhítozik úgy mint a zsolttárbeli szarvas a szép híves patakra. Azután kint söprögetett az udvaron, s hallotta, hogy bent a konyhában csobog a víz, és elképzelte, ahogy apró, csillogó vízcseppek gördülnek végig Sanyi arcán és nyakán. A homlokán meg, — éppen ott, ahol fölfelé fésült haja kezdődik, — még ottmaradt egy huncut kis szappanhab.

Naponta együtt ültek az asztalnál, és olyan jó volt, amikor Sanyi megdicsérte a kuglófot, amint — lám, lám, — ő mesterkedett össze, először életében. És jó volt az is, amikor vacsora után kint üldögéltek a betonos terrazon. A kertből virágillatot hozott a szellő, körülöttük zümmögtek a szúnyogok, és Sanyi — még afféle újonc módjára — szertartásosan gyújtott rá a cigarettára, mert hát az érettségi bizonyítvány feljogosította erre a felnőtt szokásra, akárcsak a sétatálcá három napig tartó büszke forgatására.

Erre emlékezik most itt, a zsolttáros nénikék pillantásai alatt is. Erre emlékezik, amikor egymásután rakja a borogatást. Szép ez az

emlékezés, melengetők ezek az emlékek, mert számára még ma is ez a valóság. Ez és semmi más. A többi mind csak furesa, érthetetlen zagyvaság. Hogy Sanyi istentagadó lett, — azt mondják, kommunista, — hogy nem jár már vasárnap délelőttöként a templomba, nem zengi a zoltárokat és nem húzza többé a harangkötelet, hogy keveset van otthon, s ha otthon van, akkor is keveset beszél, s ha beszél, akkor sem olyan meleg a hangja mint azelőtt. Mintha megpattant volna benne valami! Mikor? Hogyan? Nem lehet erre válaszolni. Először csak a könyveit bújta, és ideges lett, ha zavarták.

— Sanyi, Sanyi mi van veled? Azelőtt sohasem ripakodtál rám ilyen nyersen.

— Hát rádripakodtam... Mit csináljak?... Nem látod, hogy olvasok?

Aztán elment katonának. Milyen hosszú is volt az a másfél esztendő! Reggelenként nem hallotta a konyhából a mosdóvíz csobogását, esténként nem kellett megvetni az ágyat a kis szobában, s egyedül üldögélt kint a terrazon, bámulva a csillagos eget. Vajjon ott is így fordul-e a Göncöl-szekér? A szél susogott a fülébe, borzolta a fák lombját és a haját, és kis istenes énekek gyűltek a szívébe és a torkába, Sanyira sem tudott gondolni isten nélkül, és istenre sem Sanyi nélkül. Valahogy úgy összefolyt, összeforrt benne hit és szerelem, hogy néha szinte már hajlandó lett volna őket összetéveszteni.

Azért peregtek a napok. Együtt pergették őket Erzsi mamával, együtt olvasták az érkező leveleket, együtt igyekeztek beléjük magyarázni minél több melegséget, és együtt ejtettek keserű könnyeket is, ha ez mégsem sikerült.

— Ne félj, aranybogaram, majd jó lesz megint minden, ha hazajön. Sütünk neki finom kuglófot, jó puhára vetjük az ágyát, ágyba visszük neki a reggelit, még cigarettát is készítünk mellé. No, ne sírj, szép virágszálam, nem is érdemli az a rossz gyerek, hogy könnyet ontsanak érte.

És aztán sírtak tovább, kettesben, vigasztalhatatlanul. Miért is van az, hogy a gyerekből egyszer csak felnőtt lesz, elindul a maga útján, és fölfordítja maga mögött még a régi széket is?! Miért van az, hogy az emberek nem tudnak, vagy nem akarnak harminc éves korukban is gyerekek maradni?! Hát nem szép az: ártatlanul összekulcsolni a kezét, és nézni, nézni, egyre csak nézni föl a derültkék égre, inni gondolattalanul ezt a jóízű kékséget, és kortyolgatni a mozdatlan nyugalomból?! Élünk, és ez jó. Az isten örökdik fölöttünk. És ez még jobb, még megnyugtatóbb. Mire hát akkor a lázas útkeresés? Mintha nem így éltek volna már nagyapáink és ükapáink is.

— Látod, mennyivel szebb ez az üde, ártatlan orgonalevél, mint ez a telekarmolt papírlap? Lám, ez nem ríkat meg, ez mosolyra derít. Látod, ideteszed az arcodra. Ugye, milyen jó hideg? Hűsít, csil-

lapít. Érzed a jó zöld, természetes illatát, és még tintapöttyet sem hagy az orrocskád hegyén. No, ugye?

Akkor ő elfordította a fejét, érezte, hogy arcába szökik a vér még a merész gondolatra is, hogy: „Ugyan, Erzsi mama, mit ért már maga ezekhez a levelekhez! Lám, én nem tudok különbséget tenni a kettő között. Mind a kettőből az élet árad.” Végiggondolta, de nem mondta ki. Az már egy kicsit sok lett volna a lázadásból. Mert lázadásnak érezte még a gondolatot is, és sehogysem tudta eldönteni, vajjon bűnös-e ezért a lázadásért.

Arcához szoritotta az orgonalevelet, megsímogatta azt a másikat, és eltette a többi közé a tükörfiókba.

Múltak a napok, és jöttek a levelek, hol hetenként, hol havonként. Már egészen szép kis halom gyűlt össze belőlük ott a tükörfiók mélyén, rózsaszín szalaggal átkötve, mire egy esős őszi napon levél helyett maga Sanyi érkezett haza. Talán lefogyott egy kicsit és megnyúlt. Az arca cserzett volt a hegyi napfénytől, és rövid haja úgy állt az égnek, akár a sündisznó tüskéje. Ez érdekes volt, és mosolyogni is lehetett rajta. Mosolygott ő maga is, és látható élvezettel nyúlt el a nyugágyban, amit persze mindjárt fölnyitottak neki.

— Hej, milyen jó is egy kicsit így henyélni! . . .

— Ugye, nagyon vágytál már haza? Ugye, keserves élet az a katonaélet? . . . No, majd meghizlalunk mi ketten, de úgy, hogy kikapattan a bőröd, ugye Sárrikám?

Ott feküdt a nyugágyban, szeme régi ismerősként futkározott a falon és a bútorokon. Ni-ni, hát az a paprikajancsi ott az ágyterítőn? És az a rózsás díszpárna ott a sezlonon? Új lakók itt a falakon függő régi családi képek között.

— Csak nem te csináltad őket, Sárrika?

De bizony ő. Míg odavoltál, kitanulta a lelkem a kézimunkát. Ő is hozzájárul egy kicsit a konyhapénzhez. Hiszen tudod, ez a drágaság. Mindennek csak megy, megy föl az ára. Mintha sohasem akarna megállni. Micsoda fölfordult világ ez! . . .

Verte az ablakot a tavaszi eső, vékony csíkok folydogáltak végig az üvegen, mint arcon a könnyek. Csurgott az eresz, és jólesett hallani ezt a monoton csörgedezést. Ilyen duruzsolóan mormog hideg téli estéken a megrakott kis vaskályha is. Mégis csak van valami varázs az otthonban! Friss kuglóf, mazsolás túrósrétes és nyugágy. A sarokban ott áll a jólismert állvány, s rajta a könyvek. Vegyes, tarka társaság. Jókai békésen megfér Ady mellett, és Herczeg Ferenc sem tiltakozik azért, hogy Kautzky símul az oldalához. Néha csodálkozva gondol arra: lehetséges, hogy mindez én vagyok? Hát lehet ilyen sokszínű is egy ember? Mintha súlyos évszázadok gyülemlemlenének össze benne: Rousseau, Voltaire, Eötvös József, Zola, Mikszáth, az Újtestamentum és Marx. S ha veszel egy hatalmas fő-

zökkanalat és összezagyválod őket, ugyan milyen kotyvalék lesz belőle? Forr, buzog, erjed, az bizonyos. De hogy lesz-e valami íze? Valami olyan bizsergető íze, mint hazatérés után az otthoni szobának, a paprikajancsival, az új díspárnával, a nyugágygal és az ereszen lecsurgó tavaszi esővel.

Néhány napig szinte el sem mozdult hazulról. Jelentkezett az irodában, és bejelentette, hogy egy kicsit pihenni akar. No jó, aztán megint munkába állhat. Majd akad egy másik íróasztal a régi helyett. Mert hát szükség van jó könyvelőre.

Ha jó idő volt, kint üldögélt a kertben az orgonabokrok között, könyvvel az ölében. De néha megfélemedezett még a könyvről is. Füttyre csücsörödött a szája, és csak nézett, nézett a messzeségbe, mintha fölszabadultan ő maga is a füttyező után röpülne. És ilyenkor bent a konyhában mosoly bújkált a tűzhely körül sürgölődő Sárika szemében is.

— Hallja, Erzszi mama, hogy füttyül?

— Az, az, akár a sárgarigó.

— Tán végre megbékült önmagával.

És titokban azt gondolta: talán velem is. Talán ott folytatódik minden, ahol pár esztendővel ezelőtt abbamaradt. Amikor még Sanyi nem állt oda lehetetlen dolgokról vitatkozni a tiszteletes úrral, nem húzta félre a száját, ha délutánonként kegyes nénikék jöttek vizitbe, és este nem talált mindig valami ürügyet, hogy csak úgy tizenegy körül vetődjön haza. Mintha nem is lett volna ez a pár esztendő! Mintha csak úgy véletlenül, elővigyázatlanágból bekeveredett volna a többi közé, de ki is hullott azután.

Hát lehet csak így egyszerűen keresztüllépni elmúlt éveken? Sándor ezekben a napokban néha maga is úgy gondolta, hogy lehet. Vagy legalább is kényelmesebb volna. Hát nem egyszerű és minden komplikáció nélküli itt az élet az orgonabokrok között? Hát nem egyszerű és természetes dolog odaállni Sárikával az úrasztala elé, kimondani az igent, és élni, mint éltek már annyian azelőtt?

Azután szórakozottan rőtta a város utcáit. Ni csak, ott egy park zöldül a régi romok helyén. Mintha alig egy évtizeddel ezelőtt nem is szorongtak volna lent a pincében, az óvóhelyen! Mintha nem is remegett volna minden eresztékében a ház! Hát lehet egyszerűen eltüntetni, ami történt? Lám, az üszkös romoknak már se hírük, se hamvuk. Nincsenek, mintha soha nem is lettek volna. Csak az emlékük él még. Az, az... Az emlékük. De nem élőbb-e néha az emlék, mint maga a valóság? Hiszen az emlék egyúttal tanulás is. A mult tanulsága a jövő számára.

Nem, nem lehet csak úgy egyszerűen átlépni az éveket. Nem lehet örökké tétlenül ott üldögélni az orgonabokrok között, és füttyülni mint a sárgarigó!...

Szelíd kis Sárika, kinél lázadásszámba megy már egy szokatlan gondolat is, te csak reménykedj tovább. Pár nap múlva Sanyi úgyis mord legény lesz megint. Ha otthon van, behúzódik szobájába, hibát talál még a csirkepaprikásban is, és esténként ki tudja, merre kószál.

De lám, most nem mehet. Ideszögezte ágyához a láz, gyorsan átforrósodik rajta a hidegborogatás. Most a tied, Sárika, egészen a tied. Hideg tenyered rátapasztatható a homlokára, igazgatható rajta a takarót, és aggódó szívvel lesheted a lázmérő higanyoszlopát, nem kapaszkodik-e még egyre följebb.

Ott az asztal mellett Békési néni azt mondja:

— Asszonyok, talán mégis énekeljünk halkán.

És Sárika szemében rémület ég. Ha volna benne bátorság, ha csak egy ici-picit is különálló, önálló lény volna, nem pedig a környezetébe teljesen beolvadt parány, akkor most odamenne nyugodtan Békési nénihez, és azt mondaná: „Néni kérem, itt most nem lehet énekelni. Súlyos beteg van a háznál, és annak árt minden hangos szó.” De nem megy és nem mond semmit. Ha mondana, tán megnyílna alatta a föld. Hát csak rémült szemmel néz hol az éneklő asszonyokra, hol a lázasan forgolódo betegre. Mintha örökkévalóságig tartana ez az ének. Hangosabb mint az ágyúk dörgése, bombák robbanása. Félrevert harangok zúgnak, kongnak: tűz van, tűz van, vagy valami ennél is nagyobb veszedelem.

S most, éppen most, amikor Békési néni azt mondja: „Most pedig imádkozzunk, kedveseim!”, — éppen most Sárika érteni kezdi egy kicsit Sanyi eltévelyedését.

2.

Milyen kedves ismerős is lehet egy hónap, vagy akár egy nap is. Mondjuk, május elseje. Ha csak kimondod is, érzed az ízét, amelyben elválaszthatatlanul összevegyül a tavaszi napsugár és az akácillat fűszere. Mondom, kedves, régi ismerős, pedig összesen csak huszonegynéhányszor találkoztál vele. Holott vannak ismerőseid, akiket nap mint nap látsz, és mégsem ismered őket.

De hát lehet-e elfelejteni ezt az illatot: a tavaszi eső bódító szagát, vagy az ablaküvegről visszaverődő üde és virgonc napsugarakat? Kint ülsz, vagy nem is ülsz, hanem kint fekszel a nyugágyon a ház előtt, az orgonabokrok árnyékában, s egyszerre elfelejted, hogy alig pár nappal ezelőtt még láz gyötört, és hidegborogatással hűsítették a testedet.

Csak fekszel naphosszat, és elmélázol a jövő-menő fodrosszélű felhőkön, és egyszerre arra riadsz föl, hogy ott áll melletted egy idős asszony, a Békési néni, és miközben mosolyogva néz rád, hogy látod sápadt, fogatlan ínyét, azt mondja:

— Úgy örülök, hogy jobban vagy, Sanyikám... Tudod, írtam egy szép verset is a fülgyógyulásodról. Majd lemásolom és odaadom, hogy legyen tőlem egy kedves emléked.

Mit lehet erre mondani? Mosolyogni, megmutatni, hogy neked még megvannak a fogaid, ha némelyiket elcsúfítja is egy kicsit a tömés, mondom, mosolyogni, és halkán elsuttogni, szinte csak magad elé:

— Köszönöm, Békési néni, igazán köszönöm, hogy gondolt rám. Mert meg kell köszönni mindent, így a szép, így illendő. A jó-ságért hála jár.

Aztán Békési néni elballag a ház felé, nehézkesen fölkapasz-kodik a lépcsőkön, mindig a jobblábát téve előre, s benned ott ma-rad egy remegő kérdés: hát így, éppen így kell mindenkinek meg-öregedni?! Vajjon egy napon majd Sárika is fogatlan ínyét mutó-gatva, mosolyog rá egy ilyen lábadozó fiatalemberre? Vajjon Sárika is viaszszínű arccal ül be majd vasárnap délelőttönként a templom-ban a második vagy harmadik padsorba, hogy fátyolos, sipítós han-gon elsőhajtozza a zoltárokat? Vajjon ő, Sárika is abban találja meg majd élethivatását, hogy bibliával a kezében látogassa a bete-geket, és csőrögefánkot meg imádságot vigyen vigasztalásul a szen-vedőknek? .

Sárika...

Mennyivel másképpen látta akkor, régen, esztendőkkal ezelőtt! Akkor még együtt voltak, együvé tartoztak, s ha ránézett, mintha önmagára nézett volna. Most meg valahogy kívülről nézi. Távolról, nagyon távolról, s így olyan kicsi lett egyszerre, kisebb mint akkor régen, tizenhároméves korában, olyan kicsi, hogy testestül-lelkestül beleférne ebbe a tőpörödött Békési nénibe.

Milyen más is volt ott a templomudvaron! Vasárnap délutánon-ként összejöttek a gyerekek. Kint a bárány, bent a farkas meg ka-csingatósdí. És ott susogott fölöttük a juharfa. Sűrű lombja árnyat-adóan szétterült, s ahogy múlt a délután, árnyéka lassan föl-kúszott a hátsó épület tetejére is. Villant a szem, mosolyogva és hamiskásan: te gyere ide, te, te, Sárika! És ment, futott, dehogyan is tudták vissza-tartani. S ha már ott volt, kacsintgathattak reá, már nem ugrott úgy mint a virgonc őzike, hagyta, kérte, hogy visszatartsa.

Tizenhárom évesek voltak akkor. És szerelmesek.

Vagy lucskos őszi délutánokon, amikor odakint eltertyeszkedett a sár, bent a nagy tanácsteremben mindig lehetett játszani. Ping-pong, sakk, társasjátékok, és köztük egy malom. Ültek órákhosszat egymással szemben, előttük a táblán a kis figurák, s néha még azt se vették észre, hogy malom jött létre, mert közben mosolyogva össze-villant a szemük. És ott volt a Teresi. Nagy, dromedár leány. Ti-

zenőt évét nyolcvan kilóval tartotta egyensúlyban. Ott volt, s egyszerűen jóindulatú, ravasz, mosollyal megszólalt mellettük:

— Hát ti még mindig nem fejeztétek be ezt a partit?

És Szilveszter délutánján, amikor áhitatra gyűltek össze a nagyteremben kicsik és öregek. Érdekes, csak éppen középkorú volt köztük kevés! Kint már alkonyodott, és behajtották a spalettákat. Sápadtan fénylett a villany, s ott elől, az asztalon, amely mögül a tiszteletes úr szemüvege csillogott, két egyszerű kis pácolt koporsó — az esztendő temetésére. Ezekbe a komor koporsókba temették bele névtelenül a múlt év bűneit. Kis papírlapokon sercegetek a ceruzák — de mindenki őszinte legyen lelkéből fakadt bűnbánatát öntse ki a ceruza kapirgáló hegyén át! — aztán az összehajtogatott papírlapok sorban bevándoroltak az egyik koporsó gyomrába.

Egy kattanás, és kihuny a villanyfény is, csak egy kis gyertyaláng lobogott ott az asztalon, a koporsók mellett. Csend, temelési csend és sercegő gyertyaláng. Imádkozzunk!

S ők ketten ott ültek a hátsó sorban, egészen a falnál. Arcukon vibrált a távoli gyertyafény, és hallgattak. Olyan közel voltak egymáshoz, olyan nagyon közel! Imádkoztak? Ki emlékszik már arra! Talán a nevét mormolta: Sárka. És az volt az imádság.

Ott elől pedig a tiszteletes úr halk hangja szólalt. Főlemelte egy kicsit a koporsófülelet, és kivett egy összehajtogatott cédulát.

— Egyszer nem jöttem el az istentiszteletre. Azt hazudtam: édesanyámnak, hogy fáj a fejem . . .

— Egy koldust láttam, felém nyujtotta reszkető kezét de én fölfuvalkodottan elmentem mellette . . .

— Beteg volt a szomszédék kislánya, az anyja citromot kért tőlem, nekem is csak egyetlen egy volt otthon, sajnáltam, nem adtam oda . . .

Nem is a tiszteletes úr olvasott. Az ő szemüvegének gyenge volt a gyertyafény. Ott állt mellette Árpád, az ifjúsági vezető. Most is — mint mindig — elegánsan, pedánsan, a ruhához pontosan illő inggel és nyakkendővel. Csak éppen azért volt furcsa egy kicsit, mert hiányzott fejről a kalap és kezéből a hanyagul lóbázott kesztyű. Hát mégsincs egészen hozzáőve? Ott állt a tiszteletes úr mellett, egészen közel hajolt a gyertyához, úgy böngészte az átkom-bákom sorokat. Aztán a tiszteletes úr nyúlt a papírért, a gyertya fölé artotta. Egy lobbanás, és égtek, sercegetek a bűnök, míg hamuvá, pörnyévé válva, elmerültek a másik kis koporsóban.

Régi-régi Szilveszter-délután!

Hej, hogy dobogott, zakatolt a szíve, amikor Árpád azt olvasta:

— Szerettem volna megcsókolni egy leányt . . .

Ó, azt hitte, mindenki hallja ezt a szívzakatolást. Lám, Árpád is mindig ránézne egy pillanatra, és szemében huncut fény lobban:

csak szeretted volna? Ó, számár! És kuncognak a többiek is halkán, mintha nem is állna ott az asztalon az a két barna koporsó. Kurcognak és reá bámulnak. Mindenki; mindenki. Még a tiszteletes úr is a fénylő szemüvege mögül. Az arca lángban égett, akár a kis papírlap, ami ott hamvadt pernyévé a tiszteletes úr sovány, csontos ujjai között.

Hej, ha akkor is a mai esze van! Akkor nem sandít félve Sáríkára, hogy jaj, mit is szól hozzá, hogy ilyeneket gondol róla! Akkor nem is veti papírra azokat a butácska sorokat, inkább odamegy tán az asztalhoz, lesöpri azokat a csúnya koporsókat, fölkatintja a világlányt, és az ámuló nénikék szemébe mondja: „Sötét van itt nagyon, és én a világosságot szeretem!”

De hát ő akkor Erzsi mama engedelmes neveltfia volt. És tizenhárom éves. És szerette a félhomályt, a gyertya sápadt lángját, és szerette Sárika véletlenül hozzásimuló karját is.

Hát sosem alszanak ki már azok a gyertyák? A fényük fellobog még most is. Ül, csak ül egyre, mint akkor régen, ott a tanácsteremben, a koporsókkal szemben. És nemcsak az elröppent láz enyve ragasztja ehhez a nyugágyhoz, hanem Sárika régi arcának mágneses és Erzsi mama földöntúli szeretete is.

— Erzsi mama olyan jó, hogy nem is lehet nála jobbat elképzelni, — hajtogatta sokszor Sárika.

— Jó, persze hogy jó. Nagyon jó.

— Hát lehetett volna jobb hozzád az édesanyád?

— Nem, az nem lehetett volna . . .

Bizony nem. Az édesanyád egy őszi hajnalon otthagytott a falusi templom lépcsőjén. Ugy talált rád a harangozó. És beköltöztél az árvaházba, hogy megkezdj egy másik életet.

Hát nem jók az emberek? Nem neveltek föl derék legénnyé, aki a nyolcvan kilós zsákokat is emelgetheti? Nem iskoláztattak? Nem tetted le még az érettségit is? Mit akarsz lázadó, ki ellen lázadsz? A jószág ellen?

Jön Békesi néni, és azt mondja: „Ugy örülök, hogy jobban vagy, Sanyikám . . . írtam egy szép verset is a fölgyógyulásról! . . .”

És jön Sárika is, és mosolyog rád a szeme. Mint akkor régen, ott a templomudvarban, amikor egy röpke kacsintásra már futva vitte hozzád tizenhárom évét. Mint bent a tanácsteremben, a malom-tábla fölé hajolva, és mint azokon a letűnt Szilveszter-délutánokon, szembenézve a gyertyafénnyel és az esztendő bűneit temető koporsókkal.

— Mondd, igazán nincs szükséged semmire? . . . Nem akarsz egy kis befőttest? Csak mondd, hozom mindjárt.

— Nem akarok semmit, Sárika. Jó minden, így ahogy van.

— Minden? . . . Igazán minden?

Mondja, hogy nem? Nem, nem minden, sőt semmi! Csak éppen kényelmesebb így?

— Tudod Sárika . . .

De aztán csak legyint, és szeme kerüli Sárika tekintetét. Sárika kerek arcáról lehervadt a mosoly. Ugy kérdezne valamit. Ugy kérdezné: „Mondd, Sanyi, Sanyikám, nem szeretsz már?” De hát illik ilyesmit kérdezni egy lánynak? Hiszen soha, soha egy szóval sem beszélt erről. Csak éltek itt egymás mellett, — két gyerek. De jó volt így élni. Jó volt még hallgatni is.

— Hozzál egy széket, Sárika, ülj ide mellém!

— Leüljek? Igazán leüljek?

A kertből már megszökött a napfény, elbújt a ház mögé.

— Mondd, nem fázol? Nem akarsz még bemenni? Vagy ne targonassalak be jobban?

— Nem, nem, köszönöm . . . Olyan kellemes az idő.

A kert egy fáján harkály kopácsol, messze hangzanak az apró kalapácsütések. Valahol a város végén megszólal egy gyári kürt, és száll a hang hosszan, elmosódva. Egy mozdony is füttyent jókedvében, tán éppen útrakészül egy vonat.

Szelíd, csendes májusi alkonyat.

Tán beszélni is kellene valamit, ha már itt ülnek egymás mellett. Nem elég elmerengve nézni a felhőket, és nem elég két ujj között morzsolgatni egy jószagú orgonalevelet.

— Mondd, Sanyi . . .

— No, tessék . . .

— Nem, inkább mégsem kérdezem . . .

— De ha már elkezdted . . .

— Ne haragudj rám, számár vagyok . . .

Hallgattak megint, és velük hallgatott az egész kert. Még a harkály is megúnta a kopácsolást.

Olyan furcsa volt, annyira nem illett bele ebbe a csendbe, amikor Sárika mégis elhatározásra jutott:

— Mondd, Sanyi, te igazán kommunista vagy?

Még az orgonabokrokon bóbiskoló veréb is, csodálkozva nézett körül, nem fenyegeti-e valami titkos veszedelem.

Összekapcsolódott két szempár, és nem tudott szabadulni egymástól.

— Én igazán nem is tudom . . .

— Bocsáss meg, butát kérdeztem . . . Csak úgy kicsúszott a számon.

A veréb elröppent a bokorról, és Sanyi felült a nyugágyon. Csöndes alkonyi szellő lebbent, tán az borzongatta végig.

— Tudod te, mi az, hogy kommunista?

— Hát... istentagadó...

— Nézd csak Sárika, látod ott azt a lepkét?

Csakugyan, tarka pillangó telepedett egy orgonalevélre. Mennyi szín, mennyi árnyalat két picike szárnyon!

— Látom, látom, gyönyörű kis pille.

— Gondolod, hogy imádkozni is szokott?

Vajjon honnan mered rá ez a csupasz kérdőjel? Sárika tágra nyílt szeméből? Vagy bentről, a szobából, ahol Erzsi mama ebben a pillanatban tán éppen Máté evangéliumán elmélkedik Békési névvel együtt? Vagy tán még messzebbről, a tiszteletes úr rosszaló tekintetéből?

— Hogy miért kerülöm a templomot, tiszteletes úr? ... Hát... hogy is mondjam csak... Én mostanában gondolkozni szoktam... Sokat szoktam gondolkozni... Hogy mi is az az isten... Hogy van-e isten... És úgy gondolom, hogy az isten nem olyan isten, ahogy mondják... nem is tudom, hogy mondjam... Szóval az isten az... Hát itt vannak körülöttünk a fák. Sok szép nagy fa, meg kis fák is. Meg fű, meg virágok, meg felhők. Eső és napsütés, meg mennydörgés, meg langyos szellő... Meg az illatos földieper, meg a zamatos alma. Meg a tó langyos vize, amikor úszom benne. Meg a pacsírta, amikor fönt dalol valahol a felhők közelében. Meg a kakas is, amikor a szemétdombon kapirgál... Tiszteletes úr...

— Ó, balga gyermek! Hát azt hiszed, új, amit mondasz? Hát azt hiszed, hogy mindezt te találtad, te gon-dol-koz-tad ki? Fiam, fiam! Ez az úgynevezett panteizmus. Hallottál már Giordano Brunoról?

— Giordano Brunoról?... Nem, nem hallottam...

De rég is volt már. Hány esztendeje is? Ott kószáltál az utcákon, ő meg a tiszteletes úr. Mint két egyenrangú felnőtt. És elmondták egymásnak a gondolataikat. Legalább azt hitte akkor, tizenhét éves korában. De most, hogy visszagondol erre az egykori sétára, az út mentén kapirgáló tyúkokra, a kapu elé kitett konyhaszékeken kártyát csapkodó bunyevác parasztokra és a tiszteletes úr szigorúan csillogó szemüvegére, valahogy föltolakodik agyában a kérdés: hát igazán a maga gondolatait mondta el a tiszteletes úr is? És igazán olyan egyenrangúan beszélgettek akkor, mint két komoly felnőtt?

— Furcsákat kérdezel Sanyi.

— Te is Sárika.

— Tudod, én nem jártam annyi iskolát mint te. Én nem tudok úgy mindent megmagyarázni, ahogy gondolom. Elgondolok valami szépet, és aztán mire kimondom, nevetséges lesz. De azt tudom, azt érzem, hogy te valahogy elpártoltál tőlünk, elárultál bennünket. És nem tudom, miért...

— Elárultalak benneteket? ... Kiket?

— Hát... engem is.. Meg Erzsi mamát, Meg a tiszteletes urat, meg mind a többieket, akik összetartozunk. Hát adtunk neked erre okot? Nem voltunk hozzád elég jók? Nem akartuk mindig a javadat? ... Nem vittem mindig reggelenként ágyadba a kávé? ... Nem pucoltam ki mindig fényesre a cipődet? ...

— Sáríka, Sáríka, csak nem pityeregsz ... Hát mondtam én egy szóval is, hogy nem vagytok jók hozzám? No ne pityeregj, nem akarlak én bántani. Sohasem is akartalak. De hát minden a jóság?

A kis pillangó tovaröppent. Magával vitte szárnyán tobzódó színeit. Törődött is ő Sáríka pityergésével! Törődött is ő lelki problémákkal és jósággal! Ma röpül. Holnap jön egy csintalan gyerek, rádobja a sapkáját, és gombostűre szúrja.

Jóság? ... Hej, furcsa jóság! Egy gyereket megtalál a harangozó a templom lépcsőjén és beviszi az árvaházba. Ott megkapja a mindennapi reggelijét, ebédjét és vacsoráját, még kis ruhácska is akad rája, aztán jön egy idegen néni, megfogja a kezét, megtöröli piszeorrocskáját, és azt mondja: „Eztán az én kis fiam leszel!”

Beiratja az iskolába, elviszi magával a templomba, gondoskodik arról, hogy ne éhezzen, ne fázzon, gondoskodik arról, hogy emberré nőjön, s még egy kis lánytestvérkét is fogad mellé, hogy gyerekszívvvel beleszerethessen. S a tiszteletes úr azt mondja: „Becsüld meg a nevelőanyád, a tulajdon szülőanyád sem nevelhetne szebben!” És Békési néni azt mondja: „Látod, Sanyikám, hogy szeret téged ez az Erzsi mama? Ne felejtsd el soha”. És jönnek sorban a többiek, meglett aszszonyok, akiknek csámpáskodó gyerek csimpaszkodik a szoknyájukba, idős nénikék, akik összekulcsolt kezükben szorongatják a bibliát és a zoltároskönyvet, és azt mondják: „Sanyikám, Sanyikám, sohasem hálálhatod meg eléggé ezt a nagy jóságot”.

Jóság? ... Hát mi az a jóság?

— Tudod, minek látlak én, Sáríka? ... Kis kanárimadár a kálitkában. Édesen csivitel, nyalakodik a kockacukorból, és talán jól is érzi magát. De én ...

Nagy lélekzetett vett. Nézte a leányt, akinek szemében riadt kis fények villóztak. Az ő torkát is fojtogatta valami, mintha rátekeredne az egész kert, az egész ház, ágyaival, asztalaival, libbenő függönyeivel, családi képeivel és díszpárnáival együtt. Mint egy éhes és ölnivágyó óriáskígyó. Arca eltorzult, mintha csakugyan fulladozna, és sziszegőn tört ki belőle a hang.

— Azt mondd, jóság... Hát igen, jóság, kalitka-jóság. Neked. És nekem még több is. Mert én nem szeretek rabmadárkodni. Jóság... Nekem több mint kalitka... Mint valami gyeplő... Érted? Gyeplő, amivel kordában tartanak. Meg zabla, amit a szájamba dugtak, és rángatják jobbra-balra. Ahogy nekik tetszik. Ahogy nektek tetszik. Érted? És véresre sebzi a szájam, mert ki akarom köpni, és nem engeditek. Pedig én ki-a-ka-rom-köp-ni... Nem tudok így, hámba fogva, szemellenzővel élni...

Fáradtan dőlt hátra a nyugágyon. Már nem is nézett Sáríkára. Szeme elrévedt a messzeségbe, s egy kicsit félrehúzta a száját; mint-ha valóban sértené az a képzeletbeli zabla.
